

Zeitschrift: Museum Helveticum ad juvandas literas in publicos usus apertum

Herausgeber: Litteris Conradi Orellii et Soc.

Band: - (1749)

Heft: 16

Artikel: I. H. Sch. brevis & modesta dissertationis criticae [...]

Autor: J.H.S.

DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-394657>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 21.08.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

J. H. SCH.
brevis & modesta
Dissertationis Criticæ

ἘΠΙΚΡΙΣΙΣ;

quam Gottlob Frider. Gudius pro *Hilleriana*
Sententia de Origine & Sensu
του κρι & כתיב scripserat.

§. I.

Incidi novissime in perlegendis *Miscellaneis Lipsiensibus Novis*, quæ Ampliss. & Excellentiss. Menkenius nobis largitur, in hanc Gudii pro *Hilleriano* Systemate Dissertationem Criticam; quæ illorum Tomo V. Parti III. inserta: & quum hæc Varietas Lectionum in S. Codice ob viarum me non parum sollicitum haberet, summa istud Viri Rev. Scriptum evolvi attentione; ac id eo magis, quod is non parva fiducia hanc *Hilleri* de illa commendavit sententiam, repetitis hanc in rem testimonij eruditorum illud inventum comprobantium & collaudantium; quibus communitus *Hilleri* liber olim in lucem prodierat: quæ vero alii de hac Sententia in contrariam partem monuerunt, ea vel plane præterit, vel ad seruo *Wagenseilii* elusurus mihi videtur; qui adseruit, quod pauci futuri sint, qui inventum illud vero pretio æstimare possint, atque arduitatem ejus assequi: nam Commate Dissert. suæ VIII. simul subjungit: Op.

mione citius illud evenit. Criticis enim dubiis solvendis minime idoneum illud esse, pronuntiarunt Viri quidam summi. Invenit hic Rev. Vir latebras, ex quibus vix ac ne vix quidem excitari poterit: omni enim ab ipso dissentienti respondere fas ipsi videbitur; „ non vero pretio æstimas Hilleri Sententiam, „ non assequeris ejus arduitatem:,, quod refugium perinde tutum foret, ac alterum illud; si ex sola Hilleri pietate & ejus in S. Litteras anxia cura hoc Systema defendere vellet; prouti illius Origines eidem in solidum tribuit. Sed nos non hisce pugnamus armis, nemo has pietatis laudes Viro beato denegatas vult, quamvis statuat, hanc Sententiam non respondere ipsius Consilio: Verum tale responsum non exspectabimus a Gudio unquam, dum, quæ ad Carpzovii respondit Objectiones, nos erudiant; ipsum longe sincerius agere solitum esse. Quod si vero Sententiam nostram libere profiteri nobis liceat; nondum omni dubio Hilleri Systema per Gudium liberatum: etenim ipsius Responsa nec omnibus Objectionibus motis satis facere, nec rem in clariore luce collicare, aut prouti ipsa revera se habet, eandem exponere mihi videntur: id quod, salva omni in Virum Rev. Observantia, paucis probatum dabis: ubi, postquam, quæ is Carpzovio respondit; examinaverimus; Hilleriani Systematis rationem principem sub incudem revocabimus: qua submota totum illud illico corruet; Nemo, spero, me temeritatis arguet, quod ego de re, quæ Viros in Arte Hebræorum Critica versatissimos mirum in modum vexavit; judicium ferre sustineam: nam non alias mihi sumo partes, quam veram de harum diversarum Lectionum Origine

Sen-

tentiam a Viris doctissimis jamjam nobis apertam
& communicatam contra aliam , ingeniosam qui-
dem , sed lubricam ac ruinosam defendendi.

§. II.

Lubens cum Rev. *Gudio* confiteor , hanc quæ-
stionem de Origine Variantium Lectionum , (lo-
quor ex Hypothesi Auctoris , quamvis diversæ
hæ lectiones hoc nomine neutiquam dignæ sint)
tum in ipso Codice Sacro , tum ad ejus latus oc-
currentium , ac sub nomine *Cethiban* & *Karian* no-
tarum , esse longe gravissimam ac difficillimam ;
quippe quæ Viris sagacissimis & prudentissimis so-
luto difficilis fuit : dum aliis nimia in Magistros
Judæorum veneratio , aliis vero nimius inclares-
cendi pruritus & luxurians ipsorum ingenium im-
posuerit . Hinc jam tam diversa de hac quæstione
sentiunt *Rabbini* , & qui illorum effata cœce sequun-
tur , ac *Schola Critica* . Sed enarrandis diversis hac
de re Sententiis facile supersedeo ; adeant harum
curiosi eos , qui data opera illarum historias con-
scripserunt , in quibus præ reliquis eminet magnus
ille polyhistor *Wolfius* in *Bibliotheca Hebraica* To-
mo II. ; ubi omnes Eruditorum de his lectionibus
Sententias , simul cum solidissima earundem *in-
spicere* recenset . Duæ vero vel tres earundem de
principatu certant : (etenim , quæ *Rabbini* de *di-
vina* harum lectionum *Origine* & *cabbalistica* earun-
dem propagatione somniaverunt ; nullius sanioris
Critici attentionem merentur :) Ex his prima est
Scholæ Criticæ ; quæ natales harum Lectionum in
Schola Tiberiensi quærunt ; & sic statuit , *Masorethas*
Tiberienses Codici S. variis nævis laboranti succur-
suros multas hoc in negotio invenisse difficultates ,

quas nullo alio modo superare potuerint ; quam unam lectionem , & quidem corruptam in *columna ipsius Textus* conservando , meliorem vero , & quæ alteram emendat ad *marginem* allinendo : sufficit hanc Sententiam proposuisse , ut quis vel illius falsitatem cognoscere queat , vel accipere , quam male rem suam egissent Critici Hebræorum ; concessa hac Hypothesi ; qui non ausi fuerint , errorrem manifestum expungere , & Codicem S. vero ac pristino suo decori restituere : quam falsa vero hæc sit opinio , clare docuit doctiss. quidam *Hungarus Franciscus Tsebregy* in dissertat. lectu dignissima de *Authentia selectiorum Cethibim* , quæ inserta Tomo priori *Thesauri Theologico Philologici* a Viris Clariss. *Hasæo* & *Ikenio* editi. Id unum observo , quod mea quidem Sententia , hic primus ac princeps omnium errorum sit , quos *Schola Criticorum* fovet : dum enim præter fidem historicam tam seram lectionibus istis attribuit ætatem ; & antiquitatem punctorum Vocalium apud Hebræos pernegat ; cum tamen utriusque Origo longe altius repetenda sit : dum has lectiones pro emendationibus Codicis ipsius , corrupti scil. & perturbati venditat , eandem sibi arrogat licentiam , lectionem , quæ sibi non probatur ; immutandi , speciosam interferens caussam , Versiones antiquas hanc postulare immutationem : sed nemo hac decipietur fraude , qui cogitat , quanta libertate Vett. illi in Versionibus suis usi sint , ac quam corruptæ ad nos pervenerint : & quis honestum ac cum sana Critica conveniens esse putabit , si quis statuat , idem & gravius adhuc malum *Textui Originali* accidisse , ac id eum tantum in finem , ut Versionum Auctoritas salva maneat.

§. III.

Altera est Cel. quondam *Tubingensium Professoris Matthæi Hilleri*, quam is in libro suo *de Arcano Cethib & Keri* exposuit, & cujus defensionem *Gudius* in se suscepit. is ætatem harum diversarum lectionum in *Synagoga magna* ponit primam, & sic sentit, *Esdram*, dum varios Codices Manuscriptos exararet; in illis, permittente Spiritu S., liberiori usum fuisse stylo, & mox hanc, mox illam usurpasse Vocem, mox hanc, mox illam fuisse secutum scriptionem; quod dum animadvertisserent Critici Hebræorum, illos, vel ipso *Esdra* ad huc vivente, vel statim post ejus mortem, alteram lectionem ad marginem pinxit, & hinc jam illa *Karian* orta esse. Facile quivis animadverteret, hancce Sententiam superiori multo anteferendam esse, nec tanta, prouti superior illa; post se trahere mala: ne vero quis nobis opponat, nos illam non vero æstimare pretio, aut illius non affectuos arduitatem, id non prætermittendum; quod *Hillerus* quoque putet, τὰ *Karian* saltem non nunquam præferenda esse. τοῖς *Cethiban*: id non obscure innuit Observatio ejusdem p. 93. libri sui prolata; sic enim ait: „Pene omiseram septimum genus, quod est Vocabum turpiorum iisdem cum honestis gaudentium punctis. „ Neutquam vero mihi persuadere possum, ut credam, *Hillerum* ipsos S. Auctores obscenitatis arguisse, sed id tantum sibi volunt hæc Verba, Voces illas, quæ, dum ab Auctoribus usurpabantur, honestæ ac decentes fuerant; successu demum temporis in turporem Sensum raptas, & hinc ab *Esdra* commutatas fuisse; quam Sententiam infra paulo longius examinabimus, & contra *Hillerum* retorquebimus.

Gudius, qui hanc *Hilleri* de Sensu τὸς *Keri* & *Cethib* Sententiam primum defensurus erat, simul illam deserit, ac non amplius duorum Codd. *Esdriano-rum* collationi has lectionum differentias attribuit, sed unius Codicis *Esdriani* & alterius *Babylonici*, a se invicem discrepantium; de qua Hypothesi mox plura dicemus.

§. IV.

Tertia denique circa harum Variantium Lectio-num Originem Sententia, & quæ mihi omnium maxime probabilis videtur, est ea; quæ has *lectiones marginales*, sc. hæc *Karian*, nonnisi *notas Hebræorum Criticas* esse decernit, quibus varias lectio-nes obsoletas & voces rariores, tum & structu-ras, sive Grammaticas, sive Syntacticas, insolentiores explicare voluerint: in quibus sæpius, ignorantes veram & antiquam Linguæ Hebraicæ indolem hallucinati sint, & erraverint. Nollem tamen omnes hasce Observationes cum varijs eruditissimis Criticis inficiæ istorum Masoretharum adscribere: sciverunt ii forsitan antiquum Linguæ Hebrææ genium, agnoverunt eundem in *lectionibus Textus*, sc. *Scriptis*: sed cum is non amplius in usu erat, de eo lectores minus peritos monere volebant; & ne ipsos tales lectiones insolentiores in perlegendō Codice Sacro impedirent, quomodo expedite illum legere possent; eas cum tritioribus & magis consuetis commutarunt: verum hoc neutiquam Masorethas istos plene excusat; dum nihilominus certissime constet, illos non nunquam turpissime errasse, ac totum negotium præpostere consecisse. Longe enim melius integritati Codicis S. consuluisse, si alio quovis modo

do sui ævi homines de his Archaismis ac Vocibus obsoletis monuissent ; quam talium notarum faragine absurdissimis decretis ansam præbendo : quid enim v. g. absurdius excogitari potest , quam Sententia Rabbinorum , & quæ in multorum Philologorum Christianorum itrepit libros : *quæ Textus obscene exprimit , Masora caste legit.* Quodcumque vero jam fuerit ; Sententia , quam ego veram & omnium comprobatione dignam judico , non longa eget demonstratione ; brevi illa absolvit poterit : „ Si hæc diversæ lectiones , variantes diversorum Codicum forent lectiones , vel plures „ duabus occurserent in uno eodemque loco , „ vel utraque æque bona foret : Sed falsum con- „ sequens Eo &c. „ Ad consequentiam proban- dam tantum admittatur , quod sine miraculo statui non possit , omnes illos Codices , quos vel *Esdras* & *Viri Synagogæ Magnæ* , vel *Masorethæ Tiberienses* inter se contulerunt , duabus tantum lectionibus diversis discrepasse ; aut *Esdram* , qui , concessa *Hilleri Hypothesi* , in repetita illa Codicis S. descrip- tione liberiori stylo usus fuerat ; duas tantum di- versas induxisse lectiones : nam unde probari potest , illum duos tantum confecisse Codices ; . & cur , si plures exarasset , ejus libertas , quam Spiritus S. ipsi concessit , tam arctis limitata fuit limitibus , ut non nisi altera vice illam exercere posset ? Etenim , si quis ex eo , quod nonnisi duæ occurrant ejus- modi lectiones , concludere vellet , *Esdram* quo- que duos tantum Codices descriptisse ; mera princi- pii petitio foret : quæ autem ex *Gudii Sententia* in contrarium adferri possent , mox expendemus . Verum dices , optimas tantum adnotabant lectiones , & de quibus merito dubites , cuinam illa-

rum primas dare velis, an illi, quam *Columna Textus* nobis offert, an alteri, quæ ad marginem scripta fuit & lecta; si plura duabus occurrerent, idem responsum ab his hominibus audires; sed probent nobis, utramque lectionem æque bonam, æque antiquam esse & vietas ipsis dabitimus manus: verum hoc opus, hic labor erit! nam longe alia a Viris in Literatura orientali versatissimis erudimur, qui ope Dialectorum *Hebraicæ coævarum*, & in primis *Arabicæ* nobis ad oculum quasi demonstrarunt; quod τὰ *Cethibam* longe antecellant τὰ *Karian*; & cum hoc sit, merito hæc ut spuria, & Codicem ea exhibentem ut spurium rejicere potuissent Critici Hebræi si sensu tantum communi prædicti fuerunt: & quam parvam, florente tamen adhuc lingua *Hebraica*, & illius veram ac antiquam indolem multis sine dubio callentibus, quam parvam, inquam, illis *Mafores* hi tribuunt eruditionem, dicentes, quod veram a falsa lectione dignoscere non potuerint, sed hæsitarint; quam nam eligere velint, ac hinc utramque adnotarint: quod dubium magis adhuc premit *Hilleri Sententiam*, quippe quæ *Esdram* restauratorem L. H. arguit, illum, abolita vera & antiqua Linguae suæ indole, pejores ac deteriores dedisse lectiones. Si ergo hæc *Karian* non sint lectiones tanto honore, ut hi volunt; dignæ ac Variantium Codicum lectiones; si non credibile, Criticos istos Hebræos, quibus hoc has variantes lectiones colligendi negotium tribuitur, tam stupidos ac insipidos fuisse, ut & τῶν *Karian* falsitatem introspicere, & cognoscere nequierint, quod *Cethibim* solæ veræ sint lectiones; si hæc vera sint, clare exinde sequitur, hæc *Karian*, s. has lectiones

marginales nonnisi notas esse Criticorum Hebræorum, in hunc, quem diximus usum, inventas: hac enim rerum conditione non datur tertium. Prævideo hic dubium, quod adhuc removendum, scil. minus probabile quibusdam videbitur, faciem Linguae Hebrææ ea jam ætate, qua hæ notæ Criticæ ortæ fuerunt; (quædam enim illarum non solum Mischna ac utroque Talmude, sed & ipsa LXX. viralis Versione antiquiores sunt:) in tantum mutatam fuisse, ut illæ ad intellectum S. Codicis facilitandum adjiciendæ essent: non poterimus id a priori probare, monumentis grammaticis illis temporibus jam conscriptis destituti, sed id a posteriori clarissimum erit, si quæ de his *Keriim* diximus, vera sint; alias nulla ratio dari posset, quare illæ a Masorethis fuerint inventæ: & id fatum facile L. H. accidere potuit, si quæ ipsa gens Judaica in Captivitate *Babylonica* subiit fata, ea cogitemus; ubi puritas & prima Linguae Sanctæ indoles degenerare cœpit, & in alias dialectos desciscere; hinc illa nonnisi a paucis intellecta & penitus perspecta fuit, qui ceteris consulturi has finxerunt notas, nonnunquam optime consiliis ipsorum respondentes, sœpius vero iisdem contrariantes: consulantur hanc in rem, quæ Cel. Schultens passim in libris suis de hac lectionum diversitate monet; tum τῶν *Cethibim* authentiam, tum τῶν *Keriim* falsitatem & novitatem demonstrando; ut & supra laudata *Tsebregyi* dissertat. nec non alia Gerardi Kuypers de variis V. T. locis ex Dialectis vindicatis & illustratis, quam *Lugd. Batau.* 1743. præside Schultens. defendit: non necesse est, ut nunc & alia Eruditorum scripta eandem Sententiam exponentia enarreremus; ea enim, quæ citavimus

tam

tam clare, tam perspicue ac tanta convictione scripta sunt, talemque nobis nosmet ex hisce difficultatibus extricandi monstrant viam, ut non tritiorem, nec meliorem inire possimus, nec amplius habeant, quod desiderent Erudit. Miror interea; *Gudium*, dum *Hilleri* caussam egerat, nihil ad hanc monuisse Sententiam: quamvis enim non aperte illius Systema oppugnet, talia tamen in se continet, cum quibus haec *Hilleri* opinio neutquam consistere potest; adeo ut, quamdiu illa non dederit refutata; haec corruat & ex orbe erudito exulet, necesse sit.

§. V.

Vertamus nunc nos proprius ad hanc *Gudii* pro *Hilleri* Systemate Dissertationem Criticam, & presso pede illam persequamur, ab una parte momentum Objectionum a *Carpzovio* contra istud factarum excedentes, ab altera vero parte, quæ *Gudius* ad illas respondit; examinantes.

Primum, quo *Hillerianam* Hypothesin petunt argumentum a *Silentio Auctorum Veterum* desumptum est, qui nobis non tradant, quod *Esdras* plures Codices ipsemet descripserit: ac instant; titulum יְהוָה, quo ille in Scriptura S. insignitur, nondum probare, quod is huic labori, amanuensibus potius & librariis proprio, incubuerit; cum longe graviora ipsi superanda fuerint pericula.

Contra ea Rev. *Gudius* putat, hoc silentium nihil nocere huic *Hilleriano* Systemati, dum idem tum ex officii, cui *Esdras* præerat, ratione, tum ex Judaicæ Ecclesiæ in Patriam reducis statu & moribus colligi

colligi possit , ac statuit , quæ *Esdrae* in S. Litteris tribuuntur laudes , illas hunc Codicem S. de scribendi labore non respuere , quippe qui neque a *Scribarum* , neque a *Sacerdotum* munere alienus fuerit : quin immo , sic pergit in ratiocinio suo ; res maximi momenti credita fuit , *Sacrum Codicem describere* , quæ non cuivis committi possit ; in primis vero isto tempore , quo de integritate illius prospiciendum , isque ab erroribus , quibus maculatus erat , liberandus fuerat , quæ res divinum postulabat adflatum , cum Codices ἀντόγραφοι perierant : hinc *Esdras* hoc adsero neutquam librariorum mercede conductorum turbæ associatur , sed divini potius *Vatis Auctoritas* ipsi adscribitur.

Dispiciamus nunc , quid de hoc dissensu judicandum sit : est hæc *quaestio facti* , ex monumentis historicis dijudicanda. Quod si ergo , quæ de *Esdra* in ipsius libro c. VII. v. 6. 10. & sqq. ut & *Nehem.* VIII. traduntur , expendamus ; non expressis verbis legimus , ipsum hunc laborem in se suscepisse ; neque Vocabulum סופר , quo is in S. Litteris appellatur , id tam clare innuit. Si enim *Interpretes* audiamus ac *Lexicographos* , longe generalius quid hæc Vox significat : nimirum per סופרים , sic ait Cel. *Werchan* in dissertat. de עטור סופרים , sc. *ablatione scribarum* , “ supra ci- „ tato *Thesauro Ikenii* & *Hasei* inserta ; in specie „ *Critici* denotantur , qui artem illam Criticam „ bene calluerunt , ac circa Scripturas Sacras etiam „ Critice versati sunt , ita ut easdem , pristino „ suo nitori restitutas , a corruptionibus ac men- „ dis variis quam studiosissime conservarint. In „ quorum censem ipse *Esras* cum fidelissimis pa- „ , rastatis

„ rastatis annumerandus est , qui specioso admodum titulo in S. Litteris insignitus est , *Esr. VII.*
 „ 6., ubi מְהֻר בְּתוֹרַת מֶשֶׁה , Scriba celer in
 „ *Lege Mosis* audit , &c. haec tenus ille. „ Videatur & magnus quondam noster *Hottingerus* in *Tbe-sauro Philolog.* p. 74. & sq. , ubi hujus Vocis סופר .
 significatus exponit , qui omnes *Interpretis* ideam includunt : ex hac itaque Voce nondum patet ,
Ezram manu propria plures Codices Sacros descripsisse : neque id magis clarum fit ex circumstantiis ,
 quae de illius laboribus in S. Scriptura nobis traduntur ; ex iis enim , quae citato Cap. VII. *Esdræ* narrantur ; non alia nobis constant , quam quod
versatissimus fuerit in *Lege Dei* , quippe qui omni cura ejus examini incubuerit , & maximo animo ,
 quae in ea tradebantur præcepta , fuerit secutus :
 nec alia ipsi ab *Artaxerxe Rege Perſarum* in mandatis data fuerunt , quam ut statum *Judæorum* tum
civilem , tum *ecclesiasticum* innovaret ac restauraret , illaque curaret , quae *Cultus publici honorem & decus* promovere possent : quomodo id præstiterit ; accipimus ex *Nehem. VIII.* , ubi traditur ; *Ezram* populo legem prælegisse divinam , & explicuisse , eundemque ad verum Dei cultum fuisse exhortatum ; id quod & alii *Viri Sancti* , ejus exemplo incitati , fecerant : nondum ergo evictum est , *Ezram librarii* perfunctum fuisse partibus . Probare id quidem sustinet *Gudius* ex more Ecclesiæ Judææ , cuius sanctiores & religiosiores Viri id fecerint ; adeo ut hac in re non parvam Religionis suæ ac pietatis in Legem Dei partem consistere existimarent , id quod eo tempore magis adhuc ac religiosius observatum erat , quia de restituenda S. Scriptura agebatur . Sed merito quæritur ,

an reliqua , quæ Viro huic sancto imminebant , officia , ipsi id otii reliquerint , ut sine horum periculo *Amanuensis* s. *Librarii* partes agere posset ; etenim multis contradictibus vix ac ne vix quidem finem , quem intendebat , obtinere potuerat . Accipimus hæc tantum a Magistris Judæorum , Esram omni studio operam dedisse , ut Codici Sacro veram & pristinam suam integritatem ac decus restitueret , illum hac in re a *Viris Synagogæ Magnæ* adjutum fuisse ; qui varios Codices Sacros , s. jam ἀντίγραφα quorundam S. Auctorum , s. tantum ἀπόγραφα habuerint ; inter se conferebant , a vitiis purgabant , veras lectiones confirmabant , sicque integrum Codicem S. in ordinem & canone redigebant , ac consignabant : nunc an *Eras* ipse manu propria Codicem Sacrum descripserit , vel an alias sub ejus intuitu id præstiterit ; perinde mihi est : an deinceps plura exemplaria illius confecerit , non curiosus , tacentibus de hoc Auctoriis vetustis , inquiro : id unum observo , quod si quis hoc ex pietate ac sanctitate Viri hujus probare vellet , ob quam ei hoc negotium præ ceteris hominibus creditum fuerit ; quod talis , inquam , non parum detraheret laudibus Vatum divinorum , ipsi coævorum . Sed incidit jam gravior quæstio , an *Eras* hac in re liberiori sit usus stylo , illumque pro lubitu commutaverit ; adeo ut ipsius posteri ex Collatione horum Codicum illius manibus consignatorum , istam differentiam deinceps adnotare debuerint ? Non video , quomodo hæc cohæreant , & supra jam monuimus , quod hoc ratiocinium non multum differat ab errore , qui vocatur *petitio principii* , dum his , deficientibus tamen monumentis historicis , ut certa inhæreat

Veri-

Veritas , (§. 2.) non plures duobus ab *Esra* fuisse exaratos Codices , ac ipsi soli hanc libertatem concessam fuisse : cur ergo reliqui Viri sancti illa privati erant ; cum tamen non minor *iisdem* , quam *Esdræ* & pietatis & sanctitatis sint tribuendæ laudes , quippe quorum Scripta divinam quoque testantur inspirationem ? Si vero & illis eodem jure , ut huic , utraque convenit libertas ; quis sine miraculo , vanissimo sane ; accidisse putabit , ut omnes isti , in descriptione Codicis Sacri tali libertate usi , nonnisi duabus lectionibus discreparent ? Ut ne dicam , quod hæc agendi ratio plane contraria fuisset prudentiæ & sapientiæ Virorum horum piissimorum : nam disjecta plane erat & diruta tum temporis Judæorum Religio , Codices plerique Sacri variis librariorum mendis erant devastati , & perpauci veras exhibebant lectiones ; huic malo obicem posituri Critici isti omnes illos errores tollere volunt ; & hinc Codicem probatissimis & omnium optimis instructum lectionibus in lucem protrahunt ; at tam negligenter , quam semel adoptarunt lectionem , propagant ; ut illam prælubitu immutent , non cogitantes , quod hac licentia plebi haud levia dubia de Codicis Sacri *av-Deviliæ* & integritate ingeri possent , quæ ipsis iterum eximenda fuissent ; sic novo malo suos ipsi auxissent labores , ac periculum fuisset , ne ipsa tandem Religio gravissima ex hac Negligentia sentiret mala : quis vero credet , Viros tam pios & sanctos , tam prudentes ac sapientes rem istam tam præpostere confecisse .

§. VI.

Videtur ipse *Gudius* has difficultates sensisse ; hinc omissa Hypothesi ista *Hilleri* , saltem de ejus eviden-

evidentia nonnihil dubitans ; *Carpzovii* arripit opinionem , quæ statuit , hæc *Karian* ex collatione Codicis alicujus *Babylonici* , qui melioris notæ fuerit , cum alio , *Esræ* manu consignato , orta esse ; & hinc nonnisi duas occurrere lectiones discrepantes . Justa foret consequentia ; si antecedentia extra omnem dubitationis aleam posita essent : sed quem novum in hæc Ora adserunt hospitem ! nam , I. nullius tam antiqui Codicis *Babylonici* mentio ab historicis antiquis & Judæis facta fuit ; nisi quis *Ligtfootum* sequens , quæ in *Talmude Hieros. Cod. Tahnit* , de triplici in atrio templi reperto traduntur ; ad triplicem Codicem triplici Judæorum cœtui , scil. in Judæa , Babylonia & Ægypto , respondentem trahere velit : sed hic idem locus tunc Sententiam huic plane contrariam doceret ; ostenderet enim nobis , quod Critici Hebræi duos illorum Codicum , qui conveniebant ; secuti fuerint , tertium vero dissentientem rejecerint : Unde ergo ortæ hæ variantes lectiones ? II. Vel *Gudius* Verbis tantum a *Carpzovio* dissentit , revera autem cum ipso convenit ; vel quem *Carpzovius* protraxit Codicem , admittere nequit : putat enim *Carpzovius* , hunc Codicem *Babylonicum* post *Antiochi* demum *Epiphanis* tempora *Hierosolymas* fuisse deportatum , & cum alio ibidem existente collatum ; sed *Hillerus* , cuius hic causam agit ; contendit , hanc collationem , vel *Esræ* adhuc vivente , vel statim postquam is diem obiisset supremum ; institutam fuisse : quomodo itaque *Gudius* hanc temporum discrepantiam conciliabit ; & quibus monumentis historicis nobis hunc antiquum Codicem comprobabit ? Nam talem tantum fingendo rem nondum absolvet . III. Hoc adserito divina , quam

Esræ alias hoc in negotio tribunnt; Auctoritas multum minuitur; dum is, adjuvante tamen Spiritu S., non potuerit corruptas emendare lectiones; adeo ut Codex S. non prius vero suo restitutus fuerit decori, quam Sors meliorem obtulisset Codicem: quam exiguum hi *Esræ* fingunt Criticum! quam exiguae Spiritui S. tribuunt laudes! IV. Concedamus per momentum hanc Hypothesin; sed tunc queritur; quibus legibus *Eras* suum sanci-
verit Codicem; ne illius lectiones deinceps unquam quisquam immutaret, & si meliores offenderet: ac utrum posteri ipsius tam scrupulosi fuerint, qui id sibi permettere non fuerint ausi? siquidem Auctoritas Ducis sui apud ipsos præ Veri Amore prævaluit: at his hominibus, præter rationem sufficientem, talem tamve malam notam inurere, minus honestum duco. V. Adsertum hoc valde mihi cum probabilitate pugnans videtur: etenim qua ratione reliqui libri, post captivitatem demum *Babyloniam* scripti, illi inserti fuerunt, & quomodo in his lectio fuit mutata? VI. Hæc *Karian* neutiquam probant, quod Codex iste tam bonæ fuerit notæ; nam illa est eorum conditio, ut eoruñem novitas, & repugnantia a vera ac antiqua L. H. indole manibus qu. palpari possit. VII. Ut tandem ad Rev. *Carpzovii* Hypothesin quædam moneam; vel hoc solo illa refutari poterit, quod quorundam saltem *Karian* origo altius repetenda sit, quam ipse putat; quem LXX. viralis Versio jam nonnulla istorum sit secuta.

§. VII.

Altera a *Carpzovio* contra *Hilleri* Systema mota
Objectio hæc est: illam constantia Spiritus S. in iis,
quæ

quæ semel tradidit, repugnare: „ Etenim non pro-
 „ babile esse, ait, quod Spiritus S., qui per
 „ Amanuenses primos unam tantum & simplicem
 „ adhibuerat lectionem, post multa demum Se-
 „ cula variam & diversam Esræ manu inserere vo-
 „ luerit textui & quidem data opera. Contra ea
 „ Deus sibi semper & ubivis constans in Verbo
 „ suo mansit; & infirmitati pariter ac simplicitati
 „ fidelium consuluit; ut & petulantium ingenio-
 „ rum proterviæ obicem posuit, si non passus
 „ fuit, Vocem aliquam intercidere, vel muta-
 „ tionem aliquam subire, talem in primis, quæ
 „ ingenio & analogiæ linguæ aduersetur, ac ma-
 „ nifestam sapiat contradictionem. „ Objectio
 hæc satis gravis non æque gravi corroboratur ar-
 gumento; quippe contra quod non levia excipi
 possunt: dum constantiæ Dei in Verbo suo nihil
 detrahitur, quamvis is non præcaverit, ne lecti-
 ones quædam immutarentur; id quod & accidisse
 nemo dubitat, qui variantes Codicum lectiones
 rite observavit: hoc vero integritati S. Scripturæ
 nihil nocet, dummodo ope Critices sanioris opti-
 ma ex iis variantibus erui queat. Audiatur de
 hoc Anonymus quidam eruditissimus, qui in Sché-
 diasmate *de Literis in S. Codice suspensis*, quod *Sym-
 bolis Literar. Bremens. T. I. P. II.* insertum est; sic
 ait: „ Ut enim, (egerat antea de variis Erudi-
 torum circa has litteras suspenfas Sententiis, qua-
 rum una declarat, quod eæ sint lectionum vari-
 antium indicia:) „ qui rationalem integritatis S.
 „ Codicis, providæque Dei circa eandem curæ
 „ conceptum sibi formant, minime ad eam requi-
 „ rent, ut nunquam in toties repetita descriptio-
 „ ne tantæ molis libri, neque in ulla litera, er-

„ ratum sit , quod sane absque perpetuo miraculo
 „ lo ne concipi quidem potest ; quale autem fini-
 „ gere absque sufficiente fundamento , ἀλογον fo-
 „ ret & ἀφιλόσορον : sed potius ad id sufficere co-
 „ gnoscet , si vera lectio inter variantes conserva-
 „ ta sit , adhibitisque adminiculis erui queat . „
 Hactenus ille : Hac sola ratione , ni sensus omnes
 me fallant ; tota illa & longa Carpzovii argumen-
 tatio refutatur .

Verum nunc alio modo formemus quæstionem ,
 & quæ magis stringit Hillerianam Hypothesin : ni-
 mirum , an cum Sapientia Spiritus S. convenisset ,
 duplicum tam lectionem inducere ; an Esras le-
 gibus Critici boni satisfecisset , si data opera le-
 ctionem , quam semel adoptaverat ; commutas-
 set : hæ sunt difficultates istæ , quibus Hilleri Sy-
 stema quam maxime premitur . Clar. Schultens in
Institut. ad Fundam. L. H. p. 97. prius dubium tam
 grave esse decernit , ut ob id solum omnis Hilleriano
 εὐρήματι denegandus sit assensus ; en ipsum
 audiemus : „ Apparet ingeniose excogitatum εὐρη-
 μα , ad utriusque Lectionis *Authentiam* , quin
 „ Auctoritatem *divinam* sanciendam . Id magno
 „ primum plausu exceptum , gravissimis laborat
 „ incommodis : Clar. *Wolfio* , *Carpzov.* aliisque
 „ propterea laudem potius , quam assensionem
 „ novæ inventioni tribuentibus . Potuisset Cl.
 „ *Hillerus* pro bona parte consensum impetrasse ,
 „ si non geminam *Authentiam* induxisset , sed du-
 „ plicem *Lectionem* Vett. Codd. , inter quas optio
 „ difficilis atque in medio relinquenda visa . „
 Posteriorem vero Objectionem vehementer urget
 Cel. *Wolfius* in *Bibl. Hebr.* T. 2. p. 517. „ Non
 „ pro-

„ probabile , inquit , mihi fit , Esram , si plures
 „ Codices ejus manu exaratos credamus , destina-
 „ to consilio , tum literas , tum verba transpo-
 „ nere , permutare , addere alia , alia abolere
 „ voluisse . Ex mutatione enim ista commodum ,
 „ quoad video , nullum omnino sperandum , in-
 „ commodum vero non unum , v. c. dubius
 „ apud lectorem animus in diligenda lectione , ti-
 „ mendum erat . „ Hæc ille , & ita revera res se
 habet : nihil jam dicam de diversitate lectionum
 in unicis tantum literis consistente , quam diversa
 movendi , construendi ac derivandi ratio induxit ;
 hæc enim plerumque tanti non est , ut cui de sen-
 su S. Literarum dubium injicere possit ; quamvis
 & hujus quædam exempla recenserri possent , quæ
 non admodum levia sunt : sed datur talis & tanta
 diversitas lectionum in integris Vocibus occurreat ,
 ut sensum plane diversum præ se ferat , & eum
 novo ac diverso vestiat habitu , v. g. illa , quæ
 circa נ & י versatur , de qua alia occasione
 plura dicemus ; ut jam alia exempla silentio præ-
 tereamus , quæ Viri illi supra laudati in scriptis
 suis adnotaverunt , & explicuerunt : nunc merito
 quæritur , an Spiritus S. salva constantia sua
 hanc talium lectionum commutationem Esræ in-
 spirare , an hic salva integritate Codicis sacri ,
 salva Conscientia sua , salvis legibus Critici sani
 ac prudentis eam studio qu. & meditatione insti-
 tuere potuerit , & an is officio suo bene functus
 esset , si hac in re humani quid ipsi accidisset ?
 Utrum horum admittas , multum detrahes laudi-
 bus , Esræ alias debit is , & talis criminatio , nam
 quis criminacionem non adpellaverit , Virum hunc
 pius & sanctum negligentiæ in re accusare , quæ

summam requirebat diligentiam; quin immo eidem has perversas ac falsas adscribere lectiones? hæc & tanta, inquam, Criminatio pia adhuc illinitur fraude, dum adserit *Hillerus*, Spiritum S. bene præcavisse, ne ulla instituatur mutatio, quæ sensum perturbatura fuisset: sed si dantur talia exempla, quæ plane contrarium docent, quis amplius in hoc *Esræ* labore divinum reperiet auxilium?

§. VIII.

Quæ hactenus disputavimus, nunc paulo accuratius explicandi occasionem nobis Responsum suppeditabit, quod *Gudius* ad hanc *Carpzovii* Objectionem dedit. Dicit primum, Cl. *Hillerum ipsum prævidisse hæc tela*; sed illum eadem retudisse equidem non crediderim. Rejicit quidem istorum opinionem, qui hasce immutationes eum in finem factas fuisse putant; ut, quod ab Auctoribus sacris incultius scriptum fuerat; curis deinceps secundis corrigeretur, ac emendaretur: Deum, ait, nihil unquam dictitassem, quod deinceps scriptum nolle; hactenus recte omnia fluunt; sed nunc sic pergit: *Si Deus, in explicandis animi sui Sensibus, rem eandem variis modis elocutus est; probabile est, & tale fuisse initium lectionum variantium in Codicibus V. T., qui manibus populi a captivitate Babylonica reducis terebantur.* Sed bone Deus, qualis nexus, quæ consequentia! ego istam introspicere non valeo; nam quod profert exemplum, huc non quadrat, uti mox videbimus: contra ea in ipsius asserto apertam me detexisse existimo contradictionem, nam antea p. 24. *Arcani sui statuerat, Deum nos ad Verba semel revelata ita adegisse, ut ne latum*

latum quidem unguem ab iis recedere cuiquam nostrum
 licent : nunc vero contendit , Ezra id licitum fuisse.
 „ Nimirum Ezra , inquit , filius Seraja , Scriba
 „ in Lege Mosis expeditus , Ez. VII. 6. , Sctiba
 „ Legis Dei cœlorum absolutus v. 12. , (redi ad
 „ §. 5. hujus nostræ Dissertat.) Scriba Verbo-
 „ rum , Præceptorum DOMINI & statutorum
 „ ad Israelem. Ille , inquam , EZRA , ut tan-
 „ torum nominum mensuram impleret , sacra
 „ Volumina iterum atque iterum sua manu de-
 „ scripsit , vel descripta ab aliis recensuit , ut
 „ Ecclesia sacrorum Librorum absque mendis
 „ Scriptorum copia instrueretur. Cæterum in
 „ illa multiplici descriptione , aut recensione , Vir
 „ Θεόπνευστος non ubique iisdem verbis , literis
 „ aut apicibus institit , sed in nonnullis Codicibus
 „ (Sensu tamen dictorum ubique integro & in-
 „ violato) literas , aut Verba permutavit , vel
 „ transposuit , addidit alia , alia abolevit , non-
 „ nulla denique ex Chaldaismo adspergit. , &c.
 Nonne hic Hillerus apertis Verbis sibi ipse contra-
 dicit , & quam semel statuerat Sententiam , ite-
 rum pernegat ? Vel enim Esras æque ut reliquum
 hominum genus ad observationem religiosissimam
 eorum , quæ semel revelata fuere , tenebatur ;
 vel non : Si prius , quæritur , quo jure is alias
 induxit lectiones ; si hoc , quæritur , quis illi
 hanc concesserit libertatem ? Dicunt Spiritum S.
 hoc direxisse negotium : sed nova iterum occurrit
 quæstio ; an Spiritus S. lectiones illas antiquas in-
 venerit obscuriores , ac insolentiores ; quas cum
 aliis commutare constituerit ; ut eo melius S. Lit-
 teræ intelligerentur ? Cedamus hoc , cur ergo hæ
 in prima descriptione Codicis S. conservatæ fue-

runt? Dicent, ne, quod semel revelatum fuit; aboleretur: ponunt ergo ipsi aliquod discriminem in illis duabus lectionibus; & sic adserum ipso-rum corruet, nihil mutatum fuisse in Sensu, quamvis Voces mutarentur: Nisi quis, eloquar ne an si-leam? Nisi quis tam ineptum & puerilem de S. Literarum divinitate conceptum sibi formare ve-lit, ut illam ex quantitate literarum aestimare, & non levem illius partem in earundem figura quæ-rere velit; ac Linguam Hebræam confusionis ar-guere, cuius Synonymæ Voces nihil discrepant: sic jam ex parte aliam refutavimus instantiam; cuius nunc mentionem faciemus; scil. ut omnes animadverterent, nihil in Sensu mutatum fuisse, ideo utramque lectionem conservatam, for-sitan quidam dicent; & ipsi Hillero hæc insedit opinio, qui & istam ἀφιλόσοφον de divinitate S. Scripturæ statuit sententiam: sic enim is p. 25. Arcani sui ait. „ Ne igitur, quod semel inspira-tione & instinctu Numinis scriptum, (de qua „ opinione supra jam §. 7. differuimus) qualecum-„ que id fuerit, e Sacro Codice periret, ipsius „ Ezræ ætate, vel certe proxima, Viri Zelo & „ pietate pleni, quos per me vel Maforebas, vel „ Viros Synagogæ Magnæ dixeris; in eam curam „ totis Viribus & stupenda diligentia incubuere, „ ut lectiones has discrepantes, quarum aliæ a „ prima, aliæ a secunda sacri Notarii manu ve-nere, uno quodam Symbolo, in textu posito, „ comprehensas in apographis suis ad posteritatis „ memoriam transmitterent. „ Sed quem in finem? Hæ lectiones antiquæ vel obscuriores erant & in-solentiores, & hinc cum tritioribus commutatæ, vel non: si illud, quis Judex sedere potuit, quod illa

illa Vocab & Lectionum mutatio nullam in ipso
Sensu post se traxerit? si hoc, dicendum erit,
Spiritum S. sine ratione sufficiente novam inspi-
rasse lectionem: utram ergo harum admittas;
ad absurdum illa perduci poterit, nec cum Sapi-
entia Dei conciliari. *Eras* porro vel Codicem S.
de novo composuit, ac restauravit; vel illum
ex probatoribus Codicibus collegit: Si prius, facile
comprehendo, quare stylus diversus sit ab illo,
qui primum erat revelatus; (& haec sine dubio
ratio est, ob quam in S. Litteris eadem res variis
ac diversis expositæ fuerunt verbis:) si vero alte-
rum locum obtinuit; omnes Artis Criticæ leges
ab ipso postulabant, ut omni fiducia ac sinceri-
tate, adseratis quam diligentissime optimis lecti-
onibus, id effectum daret: cum vero non aliud,
quam hoc posterius, ipsi incumbet onus; ne-
cessario has sanctissimas leges sequi debuit; & si
hoc verum ac constans sit, per se clarum est,
quod non licitum fuserit *Erae*, studio & data opera
quasdam immutare lectiones, quin potius ipse se-
dulo cavere debuerit, ne tale illi imprudentiori
accideret vitium.

§. IX.

Videamus interea, quomodo *Gadius* hanc de
suo amplificaverit & exornaverit sententiam: pu-
tat ipse, *Hillerum* rem suam monelis istis callidis-
sime & sapientissime propugnasse; dum mutatio-
nes illas a Masorethis adnotatas libero Spiritus S.
reliquerit arbitrio, non curiosus rationum, ob
quas hanc vel illam Vocem per *Eram* mutatam
voluerit.

Utique brevissima haec est via, omnes refutan-
di Objectiones, quam tamen quivis inire poterit,

& sic brevi omnes eruditorum cessabunt rixationes: sed valde dubito, an futurum sit, ut quis in hoc adquiescat responso, quod tam solidum non est, adeo ut *Gudius* coactus fuerit, ad inquirendas quasdam hujus instituti rationes, quas vel divinando quasi sese detexisse putat: liceat adeoque nobis illas percurrere. Existimat igitur primum, *Esram*, dum hoc fecerat; *Orthographiæ, dialectorum & Vocabulorum usus*, ante & post captivitatem *Babylonicam* diversi, quibusdam in locis rationem habuisse; eadem jam *Hillerus* dixerat, cum, ut supra vidimus; statueret, *Esram* nonnulla ex *Chaldaismo* adspersisse: at valde hæsito, an hæc non ampliorem desiderent probationem: Nam, I. quos hi *Chaldaismos* & recentioris dialecti indicia esse putant; ea forsitan æque antiquam illam L. H. indolem sapiunt, ac reliqua; de quo Cel. *Schultens* adeatur in *Institut. ad fundam. Linguæ Hebraicæ*. II. Quæritur, concessa hac Hypothesi, quemnam illorum duorum Codd. pro illo antiquioris notæ vendiderit; ac prius exaraverit? III. Cui usui hoc inservierit, & annon, si ipsi mens erat, antiquas illas lectiones cum talibus commutandi; quæ magis tritæ ac consuetæ erant; melius suisset, si illas plane non redintegrasset, & has tantum dedisset: nemo sane de authentia ac auctoritate Codicis S., ab *Esra* restaurati, dubitasset, quamvis is alteri horum laborum supersedisset; nimia enim illius apud suos erat auctoritas: & si ob indicatas rationes istæ mutationes ab *Esra* profectæ fuerunt, scil. ut potior gentis Judaicæ pars, antiquæ illius Orthographiæ & usus Vocum obsoleti ignara, eo melius S. Codicem intelligere posset; nonne alter ejus labor, antiquas illas lectiones

ctiones exhibendi , inutilis plane fuit & supervacaneus ? Verum *Esram* tam vanam quæsivisse gloriam , temerarium foret effatum . IV. Si hoc fuit ejus consilium , & omnes id cognoverunt ; quæritur merito , cur Codex ille , qui tamen obsoletam illam & antiquam L. H. indolem referebat , receptus & alius , qui intellectu faciliores lectio-nes exhibebat , sit rejectus ? Nam V. probabile non est , vel *Esram* ignorasse , quod hæc lectiones non amplius triti sint usus ; vel tam brevi temporis spatio dialectum illam adeo mutatam fuisse , ut is in repetita ejus descriptione , & si versus finem ætatis *Esdræ* demum illa facta fuisset ; has mutationes instituere debuerit : & si hæc *Gudio* inhæreret opinio , ei magis adhuc obstaret quantum , quod proposui dubium ; dum sic experientia didicissent Masorethæ , quod Codex , antiquis illis ac obsoletis instructus lectionibus , parum proposit genti Judaicæ ; ac quod recentiores lectio-nes plane respondeant antiquis ; ex quo clare sequi puto , quod ii hunc Codicem , quem nunc habetamus ; plane abrogare , ac contra ea aliud , ex quo τὰ *Karian* collecta , stabilite debuissent : cum vero hoc non sit factum ; VI. Magis adhuc probabilis redditur illa Conjectura , quod hæc *Karian* nonnisi notæ sint Criticæ , illustrationis gratia inventæ ; & si instent , *Esram* illorum esse Auctorem ; dicendum erit , illas nonnisi hanc job cauſam ab ipso fuisse margini adscriptas .

§. X.

Alterum , quo Systema hoc probare vult , ar-gumentum tale est : Si *Spiritus S.* ad *Amanuenſium juorum temperamenta stylum accommodavit , nihil obstat,*

obstat, quominus statuatur, *Spiritum S.* quoque
suis librariis libertatem concessisse, in *formandis*
Vocum terminationibus seculi morem sequendi, imo
Vocibus quas ætate sua pro obscenis habebat usus,
alias substituendi, *quas tunc pro honestis habebat*
hominum opinio: Sed magnus hic est saltus: pro-
bandum enim antea incumbit Gudio, quam hæc
admittamus, quod eadem sit ratio componendi
librum, & illum demum describendi; quod ea-
dem sint jura primi ejus Inventoris, s. *Auctoris*,
ac Librarii; quod *Spiritus S.* eodem modo dire-
xerit, vel inspiraverit Auctores factos & illos, qui
hos denuo integros & liberos ab omni vitio ac
errore, quem injuria temporum & Scribarum in-
curia illis intulerant; genti suæ largiti fuerant.
Facile concedo, *Spiritum S.* accommodasse sty-
lum ad temperamenta S. Auctorum, alias eum non
tam diversum reperiremus in libris sacris; sed le-
ges, quibus Esras ac Viri Synagogæ Magnæ tam-
quam librarii ac restauratores Cod. S. tenebantur,
nos impediunt, quominus statuamus, idem & in
illorum negotio accidisse. Nolumus jam repetere
illa, quæ supra jam movimus dubia, cur ergo
Codex ille antiquiores exhibens lectiones, omni
ævo pro authentico, genuino, fuerit venditus
ac conservatus: cur non potius Codici, recenti-
oribus ac tritioribus instructo lectionibus, illæ
antiquiores fuerint adscriptæ, hocque usa sit Ec-
clesia Judaica? Verbum tantum addamus de hoc
Gudii asserto, ubi dicit, *opus fuisse, ut, quæ usus*
pro obscenis habuit Vocabulis, *cum honestis commuta-*
rentur: quamnam igitur ambarum lectionum pu-
tat esse honestiorem? Hactenus creditum fuit, *mar-*
ginalem s. *Keri* illam esse; sic saltem tradiderunt

Rabbini,

Rabbini, sic statuerunt plerique Philologorum Christianorum, & hæc, si quid video, quoque sententia est Rev. Gudii; dicit enim, usu temporis *Voces honestas fieri obscenas*: illa igitur Vox, quæ antiquitatem magis olet præ altera; hoc factum subiit; nunc vero evidens est, *Lectiones scriptas*, sc. *Cethibim* longe antiquioris ac remotioris indolis esse, quam *Lectiones lectas* sc. *Keriim*, illas vero conservarunt, & sic maluerunt; ut hæc *obscenitatis* nota Codici S. illata, ipsi adhæreret, absit invidia Verbo; quam ut hac, aliis lectionibus *honestioribus* ipsi illatis, liberaretur: videant, qui ita sentiunt; quomodo Auctores S., quin & ipsum Spiritum S. ab hac, quam minus prudentes illis adspergunt, injuria salvos reddant. Inter ea tamen valde dubito, an *Keri castius* sit τῷ *Cethib*: conferantur tantum ea, quæ supra citatus *Tsebregy* de commutatis Vocibus נגָן & שְׁכַב ex fontibus purissimis monuit: at quid tunc de *Esra*, quid de *divino Spiritus S. auxilio* dicendum erit; quo hac in re is adjutus fuisse existimatur! hoc itaque adjuvante, hoc inspirante *Esras obscenis* fuit usus vocabulis, & *honestiora* cum illis transmutavit: videt quisque, quam absurdâ hæc sit sententia, ut nullus dubitem, quin omnes quam lubentissime illam deserturi sint opinionem, ac in nostras transituri partes, quod, quas variantes putant esse *lectiones*, illæ nonnisi notæ sint *Criticæ Hebræorum*; quibus non raro Codicem S. perturbarunt potius, quam illustrarunt.

§. XI.

Instat nunc *Gudius*, sufficere, quod discrepantiæ illæ Spiritus S. constantiam sartam & tectam relin-

relinquant , nec is a mente sua unquam recesserit , nec mutatio hæc vel genio & analogiæ linguae aduersetur , vel contrarium Sensus supeditet , vel Scriptorum corruptionem prodat.

Varia hic congerit Rev. *Gudius* , quorum ple-
raque jamjam præoccupavimus , adeo ut in his
refutandis breves esse possimus. Maxima , ni fal-
lor , difficultas in eo versatur , an his talibus mu-
tationibus Sensus nunquam fuerit turbatus : Ut ,
quæ supra jam de hoc monuimus , adhuc magis
confirmentur ; paucula quædam adjiciemus , quæ
non leve iisdem addent pondus. Nimirum , ne-
mo inficias ire poterit , quod in *Verbis Synonymis*
aliquod detur discrimen ; ubi unum altero signi-
ficantius , ac quodvis Schema exprimit singulare:
posito hoc per se clarum est , quod per commu-
tationem talium *Vocum Synonymarum* & ipse Sen-
sus alicujus libri immutetur , saltem non amplius
ea vi ac Emphasi , qua antea , efferatur , sed
novo vestiatur colore : si vero alterutrum horum
Codici S. per istas commutations , ab *Esra* fa-
ctas , accidisset ; non amplius ea determinatione ,
qua antea , expositam haberemus mentem Dei ,
novo potius ab ipso cumularemur decreto ; ete-
nim sensus Verborum in S. Scriptura semel elato-
rum neutiquam vagus es , sed perquam determi-
natus. Nemo me Contradictionis accusabit , si
jam statuam , nullam talem mutationem factam
fuisse , & a Spiritu S. *Esrae* inspiratam , quippe
cui constantia Dei in Verbo suo obstitisset , cum
tamen supra dixerim , illam Dei Virtutem sal-
vam , sartam & tectam manere , si ope Critices
ex variis illis lectionibus ea elici queat , quæ opti-

me

me cum] Sensu Auctoris conspirat: probe enim distinguendum est inter mutationem, quæ fato, s. jam incuria Amanuensium, s. injuria temporis; accidit, ac inter mutationem spontaneam, studio institutam, immo ab ipso Spiritu S. inspiratam, faltem ab ipso concessam, & in libera ejus voluntate sitam; qualis hic fingitur, & quæ cum Scopo Dei in Verbo suo sibi proposito consistere nequit.

Tertium, quod nunc *Gudius* adfert argumentum, desumtum ab instituta collatione inter *Ps. XVIII.* & *2. Sam. XXII.*, ac deinceps ad collationem τῶν *Cethibim* & *Kerium* translata, infra examinabimus, ubi ad hanc *Hilleri* Hypothesin principem explorandam pervenerimus.

§. XII.

Dicit porro Rev. *Carpzov.*, illam esse τῶν *Karian* & *Catban* conditionem, ut neutiquam omnia illorum vel ad hanc Hypothesin examinari, vel in eundem sensum redigi queant; est hæc generalis Objectio, quam deinceps specialioribus quibusdam exemplis comprobata dat: idem jam monuerat Clar. *Wolfius* in *Bibl. sua Hebraica* T. 2., ubi ait: „Ut taceam, non ubique diversam „Scriptionem per Cl. *Hilleri* interpretationem ita „conciliatam, ut in eundem prorsus Sensum „collineet, nec altera alteri præferri mereatur.“ Hactenus ille: quid vero jam ad hæc respondet *Gudius*; nihil plane, sed tantum auctoritate pugnat *Hilleri*, ad quem provocat, cuiusque citat testimonia, quorum unum objectionem hanc plane non ferit, reliqua vero duo non parvam de suo

Invento

Invento probant ipsius *Hilleri* opinionem ; quasi vero hoc , quo *Gudius* hic utitur , argumentum , nimirum ἀυτὸς ἔφει , adhuc quicquam valeat ! nam quomodo *Hillerus* probat & demonstrat suas Hypotheses ? Fingit sibi quasdam regulas , quas ex collatione istarum diversarum lectionum eruit , has nudas ponit , & sub singulis ipsis singulas illarum lectionum species enumerat : sed ostende tunc mihi rationes , quibus has suas leges corroboret ac confirmet ; & magnus mihi eris Apollo , si ullam invenieris : non docet nos , quod ejusdem precii sint lectio *textualis* & *marginalis* , quod utraque antiquam & primævam L. H. indolem æque fortiter sentiat : præsupponit potius , quam probat ; Voces in utroque latere positas eundem nobis exhibere sensum , eandem hujus in illis esse vim ac emphasis : audiamus , quid is de talium Vocum genere vexatissimo dicat : „ Pene omiseram , „ inquit p. 93. *arcani sui* , septimum genus , quod „ est Vocum turpiorum iisdem cum honestis gau- „ dentium punctorum שגלהת compressa es. ק ha- „ bet שכבת violata es. Jerem. III: 2. ישנלה נ „ tiabit eam , ישבנה cubabit cum ea. Deut. XXVIII: „ 30. חשבנה תשבנה vitiabuntur , concubitu vio- „ labuntur. Jesaj. XIII: 16. Zachar. XIV: 2. „ En totum *Hilleri* mysterium ! quam brevissimus is certe in demonstrationibus suis est , & non tangit , quæ tamen explicanda forent , si res ipsius salva sit , oportet ; nam nos erudiendi fuissetmus , I. quod altera harum Vocum *obscena* sit , altera vero *casta* , scilicet *honesta* ; & quæ ipsi talis videatur . II. Quod hæ duæ Voces , seposito hoc præjudio , eundem gerant Sensum , nec una illarum præ altera significantius quid in fronte gerat : nam

III. observandum, *Hillerum* in determinandis harum vocum significatibus summa imis miscere, ac præter rationem eosdem utriusque tribuere. IV. Dubium removere debuisset valde probabile, & quod plerorumque, qui hic variantes agnoscunt lectiones, inhæret animis; has commutationes non esse emendationes ipsius textus, sed voces illas demum successu temporis in *pejorem* & *deteriorem* partem suisse raptas, cum contra ea altera vox revera *honestior* sit ac *caſtior*: si vero hoc sit, [cur tamen vox ista *turpior* in illo Codice fuerit conservata, de quo decreverunt, ut is authenticus & genuinus esset, dum illo usi fuerunt? Sed forsitan quis instabit, ideo illam suisse retentam, quia antiquiores quoque Codices eam exhibebant: at nonne *Eras* ex *Hilleri* opinione *turpiorem* istam vocem cum *honestiori* commutavit, nonne Spiritus S. hanc libertatem ipsi concessit, quio immo ipse ex horum opinione, (nimium tamen hi divinitatem *Esdræ* ac divinum hac in re auxilium extollere ac urgere mihi videntur:) per *Eram* hæc commutavit vocabula? nonne hoc ipso authenticæ ac auctoritas divina & huic alteri *Esræ* Codici adscribitur, quin eidem priores dantur partes, quod in illo voces, quæ lectoris animum suspensum relinquere potuissent; per meliores sint expositæ? & tamen hæc bona, hominibus istis nota, ex nostro nunc exulant Codice! ac utique sine periculo illis caremus; si, quæ hactenus exposuimus; cum vero non pugnant.

§. XIII.

Venimus nunc ad exempla, quæ Rev. Carpoforus, tamquam Systemati Hilleriano minus con-

Tom. IV.

O o

grua

grua citat ; quæ hæc sunt. *Nehem.* VI: 8. בְּדָאָם [Bodaam] קִי' haben & יְתִיר 2. *Sam.* XXIII: 9. [Aahharav] אַחֲרֵי קִי' וְאַחֲרֹו ; ac eodem versu, גְּבָרִים , cui præmittitur Vocalis Patach , sine Consona , hinc הגברים קִי'. Votum ardentissimum *Gudius* effundit , utinam hæc *Exempla Hilleriano Systemati obesse evicisset Carpzovius* : quamvis hæc exempla neutquam sint omnium repugnantissima , invertere tamen istud *Gudii* votum poterimus : Utinam *Hillerus* harum diversarum lectionum convenientiam non tam præsupposuisset , quam potius probatam dedisset. Nam quisquis has pias *Gudii* preces legens optimam sine dubio exspectabit demonstrationem *Hilleri* , qui ita convenientiam harum diversarum lectionum demonstraverit , ut non habeas , quod contra illum excipere possis ; sed lynceus sit opertet , qui ullam animadverterit probationem : videamus , quid de citatis ipsis exemplis moneat *Hillerus* : quod igitur primum attinet , speciminis loco ipsius verba hic transscribemus ; p. 43. libri sui sic ait : „ Si puncta Scriptionum in *Kethib* uniendarum , fuerunt eadem & comparia , fere emersit *Kethib* effabile : „ (nititur hoc assertum opinione , *Kethib* exhibere punctuationem τ& Keri : dubito , an hæc Hypothesis tam universaliter sit adfirmando ; multa enim dantur exempla , quæ tantum ob hanc caussam virgula a Criticis Hebraicis notata fuerunt , quod ii in textu insolentiores animadverterint punctuationem , quæ is vero tunc *Kethiban ineffabilia* appellat ; sed unde nobis probabit *Hillerus* , ista *Katban* punctis των *Karian* esse instructa ; nonne nos longe majori verisimilitudine contendimus , contrarium locum habere , propriis illa gaudere punctis , & punctuationem hanc info-

insolentiores quidem, sed ab Analogia ac indeo
le primæva L. H. non abhorrentem; ut id reli-
quæ Dialecti Orientales clarissime docent; illas
post se traxisse notas criticas:) „ Effabile sex ad-
„ modum habet genera. primum, quod a Keri
„ marginali differt, solum literæ radicalis elisione.,,
& pag. dein 44. exempla ista recenset; qua ima-
sic differit: „ [Bodaam] בּוֹדָאָם, comminiscens eos,
„ יְתִיר אַ ו i. e. redundant Aleph, altera sc. Scriptione.
Scribendum ergo [Bodam] בּוֹדָם, comminiscens
eos. Nehem. VI: 8. Sic Nodus secatur, non sol-
vitur: & explicatio Notæ liberrima nobis datur:
vel quis Hillerum docuit, sic explicare illud יְתִיר,
quis ipsi hoc inspiravit supplementum? porro, si
Consequentiis aliquod pretium tribuerem, non
nimis coacta foret illa, si quis ex his Hilleri verbis
conjiceret; illum existimasse, quod τὰ Karian
emendent τὰ Kethibam, illaque his ut corruptis
sint præferenda: ac denique quæritur, quare Spi-
ritus S. hanc mutaverit vocem ac Scriptionem:
fuit ne vox textualis obscurior? fuit ne Ortho-
graphia insolens & minus sueta? sic placuit ipsi,
dicent, qui Systema Hillerianum arripiunt & am-
plectuntur; liberæ ejus voluntati hoc cedimus,
nec nimium curiosi in caussas, quæ nos latent;
inquirimus: Sed si ea est hujus diversitatis con-
ditio, ut non possit esse varians lectio; quid tum?
mihi saltem probabile est, Auctores hujus notæ
Criticæ non probe calluisse Vim & Emphasim vo-
ces בְּרָאָם, cujus partic. Benoni Kal cum affixo plur.
3. p. m. □ locus noster exhibet: illa vero de ex-
cessu, s. exhortatione in Sermone usurpatur; prout
id clarissime docuit magnus & incomparabilis Schul-
zens in Commentar. ad Jobum p. 287. in auxilium

vocans *Arabicum* בְּרָא , s. בְּרָא , videatur etiam Cl. Clodius in *Lexico Hebraico selecto* p. 66: hinc cum Radix illa non amplius illorum Masoretharum ætate in usu esset , aliam sibi fixerunt , sive jam בְּרָה , quæ plane idem significat , s. בְּרָה , quæ tandem per multas Conjecturas , quibus non raro favebant isti homines , ad Sensum a vero non omnino abhorrentem trahi potest: Vel etiam , & quod longe vero similius mihi videtur , Critici isti ; illud *quiescens animadvertisentes* , illud extrusum volebant , & sic apocopatam præferebant formationem ac scriptionem (v. Schult. inst. Hebr. 2. p. 112.) Quod vero jam alterum spectat exemplum , 2. Sam. XXIII , 11. אַחֲרֹו , ubi יְהָבֵת habet אַחֲרִיו ; quæ diversitas lectionis jam v. 9. & in aliis quoque locis occurrit : de illis exemplis observandum , quod textus apocopatam exhibeat Scriptionem ; quam , ne ea cuiquam moras necteret ; Critici isti Hebræi , s. Masorethæ supplerunt in nota margini ad scripta ; utraque lectio sensum eundem fundit , ac exinde plane non sequitur , quod istæ lectiones ex duobus variantibus Codicibus sint collectæ : si enim res ita se haberet , brevi lineæ ductu ad tollendum hoc vitium opus fuisset ; quod ita merito appellandum , si quis consuetas & usitatas regulas grammaticas sanctius sequi vellet : unde concludo , non fuisse alium Codicem , qui τὸ Keri præse ferebat : nec video , quomodo hæc diversitas Scriptionis diversus Dialecti *Babylonicae* ac *Hierosolymitanae* Caracter haberi posset ; nam sic constanter in Cod. S. lectio apocopata occurret. Ultimum denique exemplum , de quo disputatur ; occurrit quoque 2. Sam. XXIII , 9. hic inter

inter duas voces **בשלה**, & illam subsequentem גברים est Vocalis *patach*, destituta sua *Consona*, hinc קי habet הגברים. Sensus est idem, ac omnia plane hic conspirant ; sed merito quæritur, an hæc diversitas sit variatio Codicum : ego potius existimo *Keri* esse notam Criticam, quam ideo Masorethæ excogitaverunt, quod *patach* ante vocem גברים *Consona* sua destitutum viderunt, id quod ob acceleratam pronunciationem accidit, ut vero ellipsis τε η demonstrativi sentirent lectores, minus periti, id in margine suppletur. Manca forsitan quibusdam, quæ hactenus protulimus ; videbuntur : tentabimus ergo unico argumento rem nostram extra dubitationem ponere. Eorundem eadem est ratio, ergo & omnium *Karian* eadem est ratio : Si illa eidem caussæ s. rationi sint adscribenda, non variantes Codicum divisorum erunt lectiones, sed ut τε *Catban* unicæ, veræ & genuinæ sunt lectiones ; sic τε *Karian* nonnisi notæ erunt Criticorum istorum Hebræorum, ex Hypothesibus suis, s. grammaticis, s. Rhetoricis, ad illustrationem effictæ : nam multæ harum lectionum tam aperte falsæ sunt, ut Codicem illis instructum merito in corruptionis suspicionem adduxissent : si ergo pleræque harum lectionum marginalium hoc clare indicent, quid impedit, quominus & reliquas in hunc notarum censum referamus ? Ac spes mihi est certissima, fore ut brevi & illorum, quæ adhuc obscuriora sunt *Karian*, rationes detegantur, & *Catban* suis ac propriis restituantur sedibus, si Philologi ac Critici, quam alii monstrarunt viam ; indefessi pergent.

§. XIV.

Pervenit nunc *Gudius* ad examinandam differentiam contradictoriam, quam *Hilleriano Systemati* objecerat *Carpzovius* oblectionem י ו נ. Sed cum hæc loca, de quibus disputatur, ac quæ ipse dicit, longius requirant ac maturius examen; illa nunc mitto, ac in aliud tempus differo; id unicum adhuc moneo, quod י affirmativum, neutiquam respondeat τו נ negativo, quippe cui & originatio & Analogia (est enim illud ex particula נ & adfixo tertiae personæ sing. m. 1 cum cholem conflatum) obstant; est adeoque in his locis, ubi *Cethib* habet נ negativam particulam, *Keri* vero י pronomen cum præfixo; aperta contradic̄tio, adeo ut Spiritus S. neutiquam diversæ hujus lectionis Auctor statuendus sit, id quod alia occasione longius exponemus.

§. XV.

Pergit *Carpzovius* in sua Crisi ad illa loca, de quibus dubius hæserat *Hillerus*, quamnam ex collatione istarum diversitatum eruere debeat, ac quam velit præferre; sunt illa 2. Sam. XIV, 21. I. Reg. VIII, 48. ubi *Hillerum* nescivisse dicit, an primæ, an vero secundæ sint personæ; item Ezech. XLVII, 12. Dan. IX, 10. num singularis, an pluralis locum obtineat. Quod si responsum *Gudii* ad has considero objectiones, nescio amplius, quid mihi dicendum restet; an ipsum lusisse *Carpzovium*, an hujus non intellexisse objectiōnem dicam. Ni fallor, hæc sibi vult objectio *Carpzovii*; ipsum *Hillerum* hic non decernere; quamnam lectionem eligere debeat, ipsum hinc utramque divinam statuere, sed sic sibi ipsum contra.

contradicere , dum contenderit , hac instituta & a Spiritu S. inspirata mutatione nunquam mutatum fuisse Sensum : sed quis hic non agnosceret Sensum mutatum , cum altera lectio ex *Hilleri* opinione secundam , altera primam exhibeat personam ; una pluralem numerum , altera singularem : hæc est Objectio Carpzoviana ; nunc quid ad istam respondet *Gudius* ? „ Ego autem , inquit , dubia omnia superasse credo *Hillerum* , citata loca commodissime interpretatum , ut contextui quam optime convenient. Auctioribus etiam iis obviam ivit , non perterritus , qui , alterutram lectionem in mendo cubare , sibi persuaserunt . „ De hoc posteriori jam non quæritur ; sed potius , annon talis lectionum mutatio & ipsum Sensum S. Scripturæ mutasset , an talis duplex divina inspiratio tunc ab eo admitti posset , qui tamen statuit , nihil unquam Deum inspirasse , quod tamen nollet factum ? vel nonne si altera lectio aperte aliud gerit Sensum , prius inspirata abrogantur verba ? nonne hoc novo Schemate , quamvis id contextui optime respondeat ; priori aliqua inconvenientiæ nota adspergitur , quippe quam Spiritus S. non adeo pulcrum , ut alteram , invenierit , & hinc cum hac commutaverit ? hæc , hæc solvat dubia *Gudius* , nec illa aliam inferendo caussam , quæ in jus non vocatur , eludat ! Examinemus nunc paucis ista loca , & novo arguento sententiam nostram de Origine & Sensu τῶν *Keriim* corroboremus . Primus locus 2. Sam. XIV , 21. sic se habet ; הנה נא עשתִי אֶת הַדְבֵר הַזֶּה [hgasitai] Ecce fecisti hanc rem , sic vertit *Hillerus* : יְפִי habet [hgasiti ,] עֲשִׂיתִי Facio hanc rem : & hoc exemplum in iis recenset quiesc. Lamed He , quo-

quorum persona discrepat ; sed nonne plane di-
versum diversa hæc lectio exhibet Schema ? &
non dubito , quin τῷ Cethib duas ob rationes pri-
mas dem partes , quarum una est , quod magis
conveniat adfectui tenerrimo Davidis in Absalo-
mum , qui ipsum primum impediebat , quomi-
nus statim propositioni Joabi annueret ; hinc du-
bitanter illi respondit ; *Ecce hoc fecisti , huc me ade-*
gisti , abi ergo &c. Altera ratio ob quam τὸ Cethib
pro genuino agnosco , & contra ea τὸ Keri vel
plane respuo , vel nonnisi notam Criticam esse
puto , hæc est , quod vertendum sit , *Ecce fecisti*
boc mihi , ecce huc me adegisti &c. ; est enim , illud ,
quod otiatur plane , affixum primæ personæ sing.
& cum Masorethæ istud quiescens , scilicet otiosum
invenissent ; errorem in ipsa punctuatione esse pu-
taverunt , & hinc primam personam in Margine ,
illo decepti , excuspsérunt ; quo clare docetur ,
quam frivolæ nonnumquam sint illorum notæ.
Alterum exemplum occurrit I. Reg. VIII, 48.
[baniti , sine matre Voc. long.] קי בנית ha-
bet בנית ; putat Hillerus Cethib punctandum esse
[banita] בנית , sed hæc emendatio falsæ nititur
Hypothesi , quod Cethibim exhibeant puncta τῷ Ke-
rium : potius statuendum , Masorethas apocapatam
invenientes scriptionem , illam supplevisse , & τῷ
Chirek suum addidisse augmentum ; cuius & alia
plura exempla in S. Literis invenimus : quod si
punctatum invenissent [banita] בנית , hac nota
forsitan careremus ; quamvis tunc hæc lectio cor-
rupta fuisset , quum contextus orationis illam non
admittat , & tamen Hillerus illam textui inserit ;
abeat cum hac sua divina inspiratione , quæ om-
nino cum Sensu pugnat ! Pergamus nunc ad ea

exem-

exempla, quæ *Hillerus* in numero discrepare existimat; nimirum *Ezech.* XLVII, 12. הַי [hajav] קִי habet הַיָּה [hajah]: putat *Hillerus Cethib* esse punctandum, הֲוֹ [hajuu.], sed præter necessitatem, exhibit enim id scriptionem primam ac originalem; omnia enim verba, quæ nunc in grammaticis nostris quiescentia *Lamed* *He* audiunt, origine sunt quiescentia *Lamed* vel *Je* vel *Kaw*: alterum exemplum est *Dan.* XI, 10. [jitgaræv.] יְתַגֵּרְוֹן, יְתַגְּרָה קִי, [jitgaræh] *Hillerus Cethib* iterum punctat [jitgaruu] יְתַגְּרָה, at eadem recurrit responsio, hoc enim antiquam & nativam exhibit scriptionem, ut illud consuetam & in grammaticis nostris nunc receptam præ se fert. Exulent itaque hæ lectio-nes variantes ex Codicibus Sacris! Authentia τῶν *Cethibium* agnoscatur, & falsitas τῶν *Keruum* refutetur!

§. XVI.

Ultimo denique loco *Carpzovius* ad voces *apocatas* provocat, quæ non diversarum formarum Symbola esse possint: v. gr. *Jerem.* XL, 16. [thahgase] שׁעַנְתָּ, nec non ad illas, in quibus otiosum in fine redundaret. Quod priorem attinet Objectionem, illam sic refellit *Gudius*, has lectiones *apocatas* omnino esse diversarum formarum Symbola, ac *Hillerum* in libro suo indicasse, quod [thaghase] שׁעַנְתָּ indicet, alterum Codicem habuisse שׁעַנְתָּ, alterum vero השׁעַנְתָּ: sed precatia est hæc explicatio, nullo nixa fundamento, nullis probata antiquioribus Codd. & monumentis; multo potius, usquedum meliora erudiemur, statuemus, Masorethas apocatas reperientes scriptionem ac vocem hanc, uti nunc est, punctatam; illam integrati suæ in Margine restituis-

se, & hinc illud *Keri* fuisse ortum. Nititur hoc nostrum adserum generali illo Argumento, quod supra §. 13. protulimus. Alteram quod spectat Objectionem de , in fine *otioso*, quod *paragogicum* vocat, de illo recte sentit *Hillerus*, quod 2. pers. fœm. præter., ut & pronominis adfixum *antiquam*, adde & *plenam originali* exhi-beat scriptionem ; altera vero scriptio, ubi illud deest; sit consuetior ac tritior : sed num exinde jam duplex probari poterit Codex, qui diversam hanc exhibuerit lectionem ? vel nonne verosimilius est, Masorethas insolentiorem illam Scriptio-nem, quæ in columna textus occurrebat, (v. Schult. in institut. ad fundam. L. H. p. 117. & 281.) per tritorem in Margine explicuisse.

§. XVII.

Quarta Objectio, quam Rev. *Carpzovius* contra *Hillerianum Systema* movit, hæc est, quod per illud Symbolorum, scilicet *Cethibim* puncta Scrip-toris θεοπνευστικου manui eripiantur, & Viris piis ac sanctis afferantur, ideoque non pro divinis, sed humanis, habeantur; ac quod sic multæ vo-ces divina & authentica priventur punctuatione. Non respondet quicquam ad hanc Objectionem *Gudi-us*, sed aliam ex *Carpzovii* Systemate desumptam eidem opponit, & sic dubium, gravissimum sane, eludere quærit: insistamus paulisper ei, & per partes, quæ *Gudio* & reliquis hanc Hypothesin sequentibus solvenda incumbunt, indicemus I. *Hille-ri* Systema punctuationem multarum vocum authen-ticam valde dubiam facit, dum statuat, *Cethib* vel integrum esse instructum punctis ταις *Keri*, vel saltem quædam hujus illi subjuncta. II. Hoc to-tius

tius punctaturæ Authentia in periculum gravissimum perducitur , si enim , uti hi , sese vidisse , sibi persuadent ; illa in quibusdam locis certissime mutata fuit ; nonne idem & in aliis locis accidere potuit ? quæ ergo nobis erit certitudo , nos habere adhuc verum Sensem S. Literarum , quem primi istorum inventores ac auctores intendebant . III. Sic omnibus liberum in S. Scripturas conceditur exercitium , mutandi in iis ea , quæ ipsis non arrident . IV. Unum ex gravissimis pro antiquitate punctorum Vocalium infringitur argumentum , quod a Notis his Masorethi- cis ob insolentiores punctuationem ortis desumi- tur . V. Salvum vero id est , donec ex antiquioribus monumentis ac Codicibus convincamur , quod ii , qui , uti hæc , sed false , innuit senten- tia ; ex alio Codice in Margine alteram adscrip- runt lectionem , quod ii , inquam , puncta τε Cethib tali ratione commutaverint , ut lectores eo citius alteram lectionem , seu Keri animadverterent . VI. Nunc apparet , quam vana sit gloriatio Hille- ri a Gudio denuo recoceta : „ Quantillus etiam ap- „ pareat , octingentos amplius Scripturæ Sacræ „ locos , quos corruptos partem , partem inex- „ plicabiles , Critici nostri putarunt , integritati „ & puritati suæ restitutos , explicavimus . „ Scil. tot tantaque præsupponendo , quæ nunquam no- bis probavit ac demonstravit , nodosque hos Cri- ticos secando potius , quam solvendo .

§. XVIII.

Expositis hisce contra Gudii Dissertationem Cri- ticam Objectionibus , nunc paucis adhuc prin- ceps Hilleri pro suo Systemate argumentum exa- mina-

minabimus ; cui & Rev. *Gadius* fortiter insistit ; sic enim argumentatur : „ Si Spiritus S., dum „ bis nobis exponeret Psalmum XVIII, sc. in „ ipso libro Psalmorum, & deinceps 2. Sam. „ XXII, nonaginta & plures admisit differentates, „ quæ tamen omnes cum grammatica analogia „ optime conspirant ; sequitur, eum in aliis quo- „ que locis eadem libertate uti potuisse, cum „ Volumina sacra, vel secunda, vel tertia vice de- „ scribi curasset. „ Atqui verum prius. Eo &c. At quis non videt, quod I. probanda incumbat consequentia, non sequitur, hoc Spiritus S. hoc certo tempore in re certa præstítit, eo & alio tempore in alia re idem effecit. II. A posse ad esse non valet Consequentia. III. Ni fallor, non potuit hoc facere, saltem non fecit Spiritus S. per eos, qui Codicem S. integritati suæ restituerunt, quippe quibus non novum inspiravit decretum divinum, sed per quos illud jam revelatum denuo describi curavit ; & si, quas supra exposuimus leges Librariorum sanctæ ac nunquam violandæ sint, Spiritus S. potius cavit, ne contra illas impingerent, quam, ut id facerent, jussit.

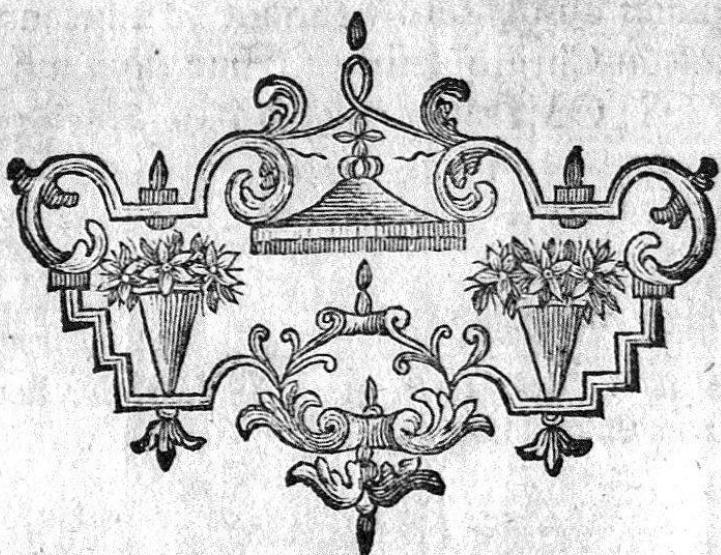
§. XIX.

Quod denique differentiam istam hujus Cantus Davidici in duobus illis libris diverso modo exposti attinet ; illa neutiquam huc quadrat ; ac tum demum illud, quod *Hillerus* innuit, verum foret, si is certior esset, Auctorem librorum Samuelis illum cantum ex αὐτογράφῳ Davidis descripsisse, & tamen Spiritum S. in hoc negotio hanc libertatem ipsi concessisse : quod si vero quis ex me quæreret, unde ergo hæc differentia hujus

Cantus

Cantus orta sit? huic nunc duplcam & divinam
regererem inspirationem: Auctor scil. Librorum
Samuelis non agebat hac in re Amanuensis perso-
nam, sed uti erat Vir Θεοπνευστος; denuo qu.
illud Davidis composuit poema, Sensu illius af-
servato, sed Spiritu S. Stylum ad temperamen-
tum Auctoris horum librorum accommodante:
vel etiam David ipse duabus diversis vicibus hoc
poema composuit, & unum in Libro Psalmor-
um, alterum vero in Chronico Samuelis asser-
vatum fuit exemplar, quod divinæ illius inspira-
tioni non repugnat.

T A N T U M.

J. J. W.